

ASFALTİTLER ÜZERİNE

Henüz 10 yıllık kadar bir geçmişi olması nedeniyle gündeme yeni gelen Siirt - Şırnak asfaltitleri yörede önemli bir sırınma yakıtı olarak tanıtılmış ve bu konuda belli bir kamu oyu da oluşturulmuştur. Oysa bugün konu çok değişik ve yepyeni boyutlar kazanmış bulunuyor. Maden Mühendisleri Odası sozkonusu madenle ilgili gelişmeleri yeni boyutları ile sergilemek ve gerekli uyarılarda bulunmak amacıyla bu kısa ve önemli açıklamayı —geç de olsa— yapmayı görev saymıştır. Aşağıdaki yazı bu gerekçe ile hazırlanmıştır.

ASFALTİT NEDİR?

Asfaltik maddeler asfaltik petrolün doğal artıklarıdır. Yada başka bir deyimle petrolün tektonik hareketler sonucu kendi yatağından ayrılarak çevredeki yarıklar ve çatlaklarda yerleşmesinin sonucu oluşan maddelerdir. Bunların yataklarının birincil ya da ikincil olabildiği şeklinde bir görüş de var. Ayrıca bunlar herhangi bir şekilde mineral bir madde ile birleşmiş veya kimyasal bir değişikliğe uğramış olabilirler. Burada zaman, ısı, basınç ve karmaşık kimyasal reaksiyonlarla belli bir metamorfizmaya uğramışlık sozkonusu olabilir.

Değişimde şu sıralama düşünülmektedir: Petrol önce yumuşak doğal asfaltlara, bunlar daha sert asfaltlara, daha sonra asfaltitlere ve en son asfaltik pirobotümlere dönüşmüştür. Söz konusu yörede bu oluşum sırasına göre bizi en çok asfaltik pirobotümler ve kısmen asfaltitler ilgilendiriyor. Asfaltik pirobotümler hidrokarbonlardan oluşmuş olup oksijenli bileşikleri pek bulundurmazlar, ısıtılınca ergimezler. Ve ülkemizdeki asfaltik pirobotümlerin hemen hepsi mineral maddelerle birleşmiş durumdadır. Siyah renkli, parlak veya donuk parlak, 1 - 1 , 1 yoğunlukta, 2-3 sertliktedirler.

ÜLKEMİZDE BULUNUŞU

Çoğu kez filon şeklinde yataklaşma gösteriyorlar. Bilinen yataklar Siirt ve Mardin yöresinde yayılmıştır. Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nce yapılmış olan araştırmalarda ince çatlaklar içindeki oluşumlar pek önemli görülmemiştir. Bunun yanında Cudi Şariyacı olarak adlandırılan ters fayın içinde ve altında 6 tane filon (Harbol, Beşiri, Kasrok, Kalük - Şivit, Gercüş ve Teffi adı verilen filonlar) saptanmıştır. Aynı ters fayın tavanında da 10 filon saptanmış (Avgamasya, Segürük, Milli Herbiş, Seridahli, Ceffane, Nivekara, Gündüküremo, Dergül, Navyan adı verilen filonlar.) Bu adlarla anılan filonlardan bazıları bir dizi filonlar şeklindedir. Ayrıca faylarla parçalanmış sahalarda yapılan araştırmalarda da Şikeftikan adı verilen filon önemli görülmüştür.

Teorik olarak bu filonların 1500 metre derinliğe kadar indiği kabul edilir. Ancak tam ayrıntılı bir çalışma yapılmadığından kesin rezervler, hatta jeolojik rezerv dahi belli değildir. Bu konuda aynı yörenin asfaltik madde varlığı üzerine değişik

görüşler olup aynı derinlik kabulü ile {150 -200 m.) 20-50 milyon ton arası değişen asfaitik madde varlığından söz ediliyor. Kesin gerçek şudur ki, yapılacak ayrıntılı bilimsel araştırmalar sonucu bu değerlerin çok üstünde bir kaynak varlığı saptanacaktır.

GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMA

Yukarıda adları sıralanan filonlar arasında bugünkü bilgilere göre gerek rezerv, gerek doğada bulunuş yeri ve biçimi olarak ve gerekse nitelik olarak en değerlisi Avgamasya filonudur. Şırnak ilçesinin güneyinde, düz bir arazide ortalama 80 -100 m. kalınlıkla uzanmıştır. Bugün yalnız bu filon bir özel kuruluş tarafından açık ocak işletmeciliği ile çalıştırılıyor. Bunun dışında Milli filonunda çok az bir gizli üretim var. Asfaitik olarak yapılan üretimler aşağıda resmi değerler olarak yıllara göre verilmiştir.

Yıllar	Üretim (ton)	Yıllar	Üretim (ton)
1966	10.843	1971	22.693
1967	11.445	1972	168.332
1968	25.849	1973	288.595
1969	21.380	1974	393.936
1970	35.518	1975	456.748

Üretilen asfaitik maddeler (Asfaltitler) yerinde 250 TL/ton değeri ile satılır. Bu fiyat yerinden birkaç yüz metre sonra değişikliğe uğramaya başlar ve örneğin Diyarbakır'da 8000 TL/ton ile tüketicinin eline geçer.

Söz konusu yakıtın ısınma sorununda belli bir yeri doldurduğu gerçektir. Ancak sorunu salt bu açıdan ele almak ise konuyu saptırmak olacaktır. Sorunun özü halkın zorunlu ısınma gereksinmesinin sömürülmesinden başka bir şey değildir. Bu sömürü oyununda yer alanların sıralanması, bu kaynağı bu tür bir oyuna bırakarak sömürüyü başlatan resmi organlar ile başlar, işletmecilik aşaması (mülkiyet) ve korunç denebilecek aracı - tefeci tüccar azınlığının egemenliği ile sona erer. Ülkemizde çok büyük bir ısınma yakıtı açığı sorunu olduğu da bir gerçektir. Ancak unutulmamalıdır, bu açık böyle bir sömürü ile kapatılamaz. Görüldüğü ve yaşandığı üzere bu tür bir ticaretin yanında ısınma yakıtındaki açığın azaltılması konusu ikinci, üçüncü ya da daha geri planlarda kalmaktadır.

TEKNOLOJİK OLARAK

Sorun hiç de bu kadar değil! Gene M.T.A. tarafından yapılan yoğun laboratuvar araştırmaları sonucu bu asfaitik maddelerin öncelikle yakıt olarak değil, geniş bir sanayi hammaddesi olarak ele alınması gereğini ortaya koyuyor. Bu laboratuvar çalışmalarının bazı sonuçlarını basit ortalama değerlere indirgeyerek söylemek gerekirse; her ton asfaitik maddeden (söz konusu bölgelerdekiler) elde edilebilenler ağırlık olarak şöyle sıralanabilir.

% 19,6	Sıvılaştırılmış gaz (5000 kcal/m ³ ısı değeri)
% 11,8	Petrol
% 65	Asfalt koku (4000 kcal/kg. ısı değeri)

Ayrıca bu kokun yakılması ile elde edilen külün yapısında nadir elementler bulunuyor. (Nikel, Molibden, Vanadyum, Kadmiyum, Kobalt, Uranyum v.b.)

Ve bunların hepsinin değerlendirilebilirliği ekonomik sınırlar içinde kalıyor. Yukarıdaki oranlardan da görüldüğü gibi ancak % 4 dolayında bir artık oranı var. Doğada bu oranda değerlendirilebilen kaynak hemen - hemen yoktur denebilir.

HUKUKSAL OLARAK

Yöre ya da havza, sayıları yüzleri bulan Özel kişi veya tüzel kişilere verilmiş ruhsatlarla tam anlamı ile parsellenmiş. Bunların içinde 1 tanesi resmi olarak işletme aşamasında ve kamu kuruluşlarına ait ruhsat sayısı 2... Bunların da pek verimli yerlerde oldukları söylenemez. Tüm ruhsatlar maden kanununa göre ve kömür olarak verilmiş.

Bir de Maden Kanunu'na bakalım :

6309 sayılı Maden Kanunu'nun 1. maddesi bu kanuna göre hangi madenlerin ruhsatları verilebileceğini saptayarak başlamış.

M. K. Madde 1 : Tabiatta basit, mürekkep veya mahlut halde bulunan aşağıda yazılı maddeler bu kanuna göre maden sayılır.

.....Maden kömürü (Turptan antrasite kadar her nevi kömür dahil), petrol istihsaline elverişli olmayan bitümlü maddeler.....

Daha yukarıda kamu kuruluşlarının çalışmaları ve raporlarına dayanarak iletтик ki; gerek köken olarak (asfaltik maddeler petrol kökenli, kömür ise doğrudan organik kökenli) gerek doğada bulunuş olarak (asfaltik maddeler yarık ve çatlaklarda, kömür ise bir tabakalaşma sonucu olarak tabakalar şeklinde) ve gerekse bileşim olarak ASFALTİK MADDELER KÖMÜR DEĞİLDİR. Üstelik bunlardan PETROL ELDE ETME olanağı her zaman var.

Sonuç olarak şunu vurguluyoruz; yürürlükte olan Maden Kanunu'nun bugünkü kapsamına bir demokratik meslek kuruluşu olarak karşı olmaklığımız saklı kalmak üzere bu yapısı ile dahi ilgili yasaya tam aykırı bir uygulama yürürlükte dir. Bu önlenmelidir.

Tüm ilgili resmi organları ve kamu kuruluşlarını uyarıyoruz. DOĞAL KAYNAKLARIMIZIN GERÇEK SAHİBİ HALKIMIZDIR. Asfaltitlerin içinde bulunduğu uygulama da bu ana iikemizin dışında olamaz. Tüm özel ve tüzel kişilere ait asfaltit arama ve işletme ruhsatları kaldırılmalı (konumuz asfaltitler olduğu için yalnız asfaltit ruhsatları diyoruz) konu ülkemiz gerçeklerinden hareketle bilimsel yollarla yeniden ele alınmalıdır.

YÖNETİM KURULU